

Kunst

INTERVIEW PAUL COHEN, DOCUMENTAIREMAKER

Virtuoze Janine Jansen blijkt vaak pijnlijk stil

Gelukkig voor Paul Cohen zijn er genoeg mensen die in zijn documentaire 'Janine' kunnen vertellen over de violiste Janine Jansen. 'Zij zijn mijn redding geweest.'

Van onze verslaggeefster
Karolien Knols

AMSTERDAM Hoe maak je een onderhoudende film van negentig minuten over iemand die virtuoos is op de viool, maar zelden in het openbaar iets prikkelends zegt? Documentairemaker Paul Cohen geeft onmiddellijk toe: dat was zijn grote zorg terwijl hij werkte aan zijn portret over Janine Jansen - vanavond in première op het Nederlands Film Festival. De tweevoudig Gouden Kalf-winnaar: 'Er is zelfs een tijd geweest dat ik dacht: ik voer haar alleen aan het einde pratend op.'

Heeft-ie niet gedaan. Al tijdens de lange - en indrukwekkende - openingsscène van *Janine*, waarin Jansen met dirigent Pavo Järvi en Die Deut-

Janine Jansen in *Janine*.

sche Kammerphilharmonie Bremen het *Vioolconcert* van Beethoven instudeert, komt ze aan het woord. 'In een van de gesprekken die ik met haar voerde, vertelde Janine hoe verschrikkelijk ze aan het begin van haar carrière opzag tegen het spelen van Beethovens *Vioolconcert*. Ze was een jaar of 20, trad met Jaap van Zweden op in Harderwijk: ze kwam trillend van de trappen. Ik vond dat de openingsscène beter werd als ik dat fragment er middenin monteerde. Want als kijker begrijp je dan helemaal, terwijl je haar met huid en haar ziet opgaan in het spel: dat is niet niks, wat ze daar doet.'

Voorwaarde

Paul Cohen kent Janine Jansen sinds 1995. In dat jaar maakte hij met David van Tijn de documentaire *De Winnaars*, over vier finalisten van het Koninklijk Elizabeth Concours die, tegen de verwachting in, toch niet zo beroemd zijn geworden. Een van hen was Philipp Hirschhorn, docent van Jansen aan het Conservatorium van Utrecht. Hij deed mee aan de film, op voorwaarde dat Cohen zijn leerlinge ook een keer zou filmen. 'Dat werd een leuke opname waarin ze Schubert en Debussy speelde. Nooit iets mee gedaan.'

Maar toen ging, in 2003, haar ster rijzen. En zei David van Tijn tegen Co-

hen: we moeten er iets mee. Cohen zette zich aan een script dat draaide om één vraag: waar komt het succes van Janine Jansen vandaan? Filmfonds enthousiast: ga maar maken. Janine enthousiast: die had *De winnaars* gezien, en *I'm the violin*, Cohens film over violiste Ida Haendel. 'Beide waren geen oppervlakkige muzikale portretjes.'

Topkwaliteit

In 2007 maakte Cohen de eerste opnames. Al vrij snel kwam hij er achter dat zijn protagoniste 'niet heel goed van de tongriem was gesneden'. Kon hij twee dingen doen: alleen registreren hoe ze speelt. 'Want dat doet ze zo ongelooflijk expressief. Er zijn vast nog snobs die zeggen: Janine Jansen, dat is dat meisje in een geil jurkje dat aardig kan spelen. Maar zij is topkwaliteit. Zoals zij Beethoven en Britten speelt op een van haar cd's: dat is ongeëvenaard mooi.'

Hij kon ook andere mensen laten vertellen over Janine. Julian Rachlin en Maxim Rysanov bijvoorbeeld, twee heel goede vrienden van Janine. 'Geweldige musici die goed praten en heel goed kijken naar Janine. Zij zijn mijn redding geweest.'

Want wie had anders gezegd dat Janine Jansen soms thuiskwam met kramp in haar wangen van het lachen naar de sponsors en de fans? Wie had anders gezegd, dat ze doodmoe was van maandenlang achter elkaar optreden, elke avond een ander podium, vliegtuig in, vliegtuig uit?

Cohen: 'Janine niet. Coosje Wijzenbeek, haar eerste viooldocente, zei het al: 'Janine kan geen nee zeggen.' Maar Maxim Rysanov heeft daar ook een kanttekening bij geplaatst: *it's her choice*. Universal Music heeft tegen haar gezegd: we kiezen jou, uit al die anderen, en we gaan van jou een ster maken. Dat wilde Janine ook.'

Het werpt een ander licht op de pijnlijkste fragmenten uit de film: die over de totstandkoming van de

Paul Cohen: 'Ik ben geen psycholoog, maar ik denk dat het muzikale leven Janine te veel heeft opgevreten.'

Foto Guus Dubbelman / de Volkskrant

glossy *Janine*. Twee marketeers brainstormen over de inhoud, Jansen zit erbij, en kijkt ernaar. Paul de Leeuw moet er in, zegt de uitgever. En Paul Wittteman. 'Leuk, de twee Paulen.' Shopping? Ja! Hebben ze daar Janine bij nodig? Nee hoor.

Anekdote

Een interview dan, met Roger Moore, met wie Jansen een paar keer optrad tijdens een festival in Dubrovnik. Een ingehuurd journalist hengelt slechts naar een anekdote over Grace Jones en een zwarte dildo. Cohen: 'Ik heb haar nog gevraagd wat ze daarvan vond. Maar Janine wil mensen niet voor het hoofd stoten. Ze vond

het een aardige man, alleen een heel onhandige interviewer.'

In mei heeft Cohen zijn film aan Jansen laten zien. 'Heel mooi vond ze hem, maar ook heel confronterend.' Het verbaast hem niet dat Nederlands topvioliste sinds vorige maand met een burnout thuis zit. 'Je zag het in de film al aankomen. Ik ben geen psycholoog, maar ik denk dat het muzikale leven Janine te veel heeft opgevreten. Ik hoop van harte dat ze de tijd die ze nu heeft, gebruikt om de balans in haar leven te vinden.'

Janine gaat vanavond in première tijdens het NFF en draait vanaf 7 oktober in de bioscopen.

Ergens zit het beest, en dat wil eruit

FILM TIRZA

★★★★★

Gijs Scholten van Asschat overtuigt met droogkomisch spel.

'Misschien ben ik altijd wel overbodig geweest', mompelt Jörgen Hofmeester, ergens in de woestijn van Namibië. De schijnzekerheden waarop hij zijn bestaan als geslaagd man berustte, zijn afgebrokkeld. Zijn echtgenote liet hem in de steek, net als zijn oudste dochter. De uitgeverij van hoge literatuur waar hij werkte, schoof hem aan de kant. Zijn aandelenportefeuille verschrompelde na 11 september. En nu speurt hij naar Tirza, zijn jongste dochter, de laatste pijler in zijn leven. Tirza zou op reis moeten zijn door Afrika, maar is spoorloos verdwenen. In gezelschap van haar Marokkaanse vriendje Choukri, die Hofmeester opvallend sterk aan Mohammed Atta doet denken, hoezeer zijn omgeving die gelijkenis ook ontkent.

Tirza, de verfilming van de roman van Arnon Grunberg uit 2006, is de getuigenis van een op drift geraakte blanke man, die zijn superioriteit nog

wel uitdraagt, door citaten van Dostoevski en Spinoza te strooien, en precies de juiste vishapjes te serveren op een feestje, maar zich ten diepste realiseert dat hij een scherm ophoudt. Ergens onder alle lagen beschaving zit het beest, en dat wil eruit.

Praktisch onverfilmbaar, werd het in Amsterdam-Zuid en Namibië gesitueerde werk van Grunberg geacht, vanwege de tijdsprongen en herinneringen die zich goeddeels in het hoofd van de hoofdfiguur afspeelen. Als regisseur Rudolf van den Berg (*Zoeken naar Eileen*, *De Avonden*) één ding aantoonde, is het dat zulks geen belemmering hoeft te vormen voor een filmbewerking. Door de structuur van de vertelling om te gooien, en het verhaal vanuit Namibië te vertellen, maakt hij *Tirza* tot een maastroom van Hofmeesters herinneringen en hallucinaties. Daarbij buit Van den Berg, die zelf het script schreef, handig de door Grunberg al opgevoerde reiscompagnon van Hofmeester uit: het Afrikaanse kindhoertje Kaisa dat de Hollander maar niet wil verlaten, zelfs al weigert die zich als normale klant op te stellen. Met het

meisje als goedwillend maar niks begrijpend gehoor, mag Hofmeester zijn theorieën over de verwrongen westerse mens onphangen, die langzaam overgaan in een biecht: ergens is iets vreselijk misgegaan.

Tegelijk brengt die meer geconstrueerde wijze van vertellen, ook problemen met zich mee. Van den Berg is het type regisseur dat overal nadruk op legt, niks terloops registreert. Marokkaan Choukri moet net wat te ostentatief met een Koran rondlopen, en wanneer Hofmeester Kaisa voor Tirza gaat aanzien, acht hij het nodig dat in drievoud te verbeelden. Van den Berg verheft Grunbergs proza, dat toch al neigt naar het theatrale. Vooral in het spel tussen Hofmeester en zijn ex-vrouw is dat funest. Twee rasacteurs zien we, Gijs Scholten van Asschat en Johanna ter Steege, die elkaar scènes lang grunbergiaans spitsvondig beleiden, maar nergens variëren in dialoogvorm. Alles is actie-reactie, met een zweem van amateurtoneel.

Wie wel mystiek in haar spel mag leggen is Sylvia Hoeks, als Tirza. Juist in de kalmere scènes tussen vader en dochter wordt de gelaagdheid in de

personages zichtbaar, die op andere momenten ontbreekt. Die keuze is deels bewust: *Tirza* wordt verteld vanuit het vervormde perspectief van Hofmeester, het is slechts wat hij ziet. Dus hangt hij, een seconde nadat hij Kaisa heeft uitgelegd hoe hij 'alle ballast verloor' toen de huishoudster in Amsterdam de stront van zijn pik likte, in een volgende herinnering alweer boven de billen van een leeftijdsgenootje van Tirza.

Die stroom banaliteiten is functioneel, maar zou meer gecomprimeerd niet aan zeggingskracht verliezen, en minder murw maken. Dat *Tirza* onverlet de aandacht vasthoudt, is bovenal de verdienste van Scholten van Asschat, die Hofmeester met droogkomisch spel een ontwikkeling meegeeft die meer in mimiek en intonatie schuilt dan in dialoog. Zijn Hofmeester is voor een nare man nog best aardig.

Bor Beekman

Tirza regie Rudolf van den Berg. Met Gijs Scholten van Asschat, Sylvia Hoeks, Johanna ter Steege. Vanaf 30 september in de bioscoop.

Feest der herkenning!
Internationaal realisme

ZATERDAG OPEN!

www.kunsthall.nl

KUNSTHALL
ROTTERDAMRembrandt
& Jan Six

Nu open!

RIJKS MUSEUM
AMSTERDAM

ING